

Opponensi vélemény
Czagány Zsuzsa: Antiphonale Varadinense s. XV.
I. Proprium de tempore; II. Proprium de sanctis; III. Tanulmányok
c. 2022-ben benyújtott doktori értekezéséről

Harmincöt évvel ezelőtt¹ súlyos veszteség érte a magyarországi és a szlovákiai régi zene kutatást: Rajeczky Benjamin után Richard Rybarič is eltávozott közülünk. A szlovák-magyar kapcsolatok ápolásával saját pozícióját is veszélyeztető pozsonyi professzor hirtelen halála különösen érzékenyen érintett egy tanulmányai és szakdolgozata befejezése előtt álló egyetemi hallgatót. Az egyetemi hallgató, Czagány Zsuzsa már az előző évben, 1988-ban letette névjegyét a Tihanyban rendezett harmadik Cantus Planus konferencián, bizonyosságát adva elköteleződésének a középkori kutatások mellett. Tudományos életrajzából végig követhető magyarországi kutatói pályája, amelynek fontos állomását jelenti a váradi székesegyház hatalmas méretű, gazdagon díszített és végigkottázott zsolozsmakódexének hasonló kiadása kritikai jegyzetekkel és tanulmányokkal, három kötetben, magyar és angol nyelven. A Váradi vagy a szakirodalomban többnyire „Zalka”-elnevezésű² Antifonále a 15. század utolsó harmadában készült a morva származású Filipec János (azaz Jan Filipec) váradi püspök, Corvin Mátyás diplomatája megrendelésére. Czagány Zsuzsa, a BTK Zenetudományi Intézetének tudományos főmunkatársa és osztályvezetője a 2019-ben megjelent munkát doktori disszertáció kérelmével 2022-ben adta be a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályához. A doktori tézisekhez hasonlóan mi is csak a kiadvány magyar nyelvű részével foglalkozunk, s ez alól csak egyetlen esetben teszünk kivételt.

Köszönhetően a Magyarországon félévszázada elindult töredékkutatásnak, a zenetudományban is egyre nagyobb figyelmet szentelnek ennek a tudományágnak. Czagány Zsuzsa doktori disszertációja is ebbe a vonulatba illeszkedik; célja, hogy bemutassa a győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár tulajdonában lévő töredékesen fennmaradt és töredékekkel kiegészített, eredetileg kétkötetes Váradi Antifonálét, mindehhez birtokba véve a töredékkutatás új hajtását, a digitális fragmentológia eszköztárát is. A jelölt a tézisekben több feladatot és célkitűzést fogalmaz meg, mi először ezek mentén haladunk a megvalósulásuk felé vezető úton.

A zenetörténész számára a munka elsődleges célja az antifonále minél teljesebb, vagyis a 317 fóliót tartalmazó törzskézirat mellett valamennyi ma ismert fragmentum virtuális rekonstrukciója. Az eredeti felosztást követve a jelölt is két kötetben adja közre az antifonálét bevezető fejezetekkel, inventáriumjegyzékkel és kritikai apparátussal: az első kötet a temporále bevezetőjében egy navigációs táblázat tartalmazza az eredeti kézirat rekonstrukcióját, amely a fragmentum vagy a törzskézirat jelzetét, liturgikus helyét és a tétel kezdősorát jelöli meg, segítségként a faksimile tanulmányozásához. A temporále kötetben eredetileg csak a téli rész maradt fenn, az is hiányosan, amelyet jól egészít ki a 2013-ban azonosított adventi töredékcsoport. Hasonló navigációs táblázat irányít az ugyancsak jelentős hiányt felmutató szanktorále kötet tájékozódásában.

¹ 35 évvel ezelőtt: 1989-ben; a felolvasás évéhez (2024) igazítva.

² A disszerens is ezt az elnevezést használja a 2012-ben megjelent MAMÜL lexikon szócikkében és több tanulmányában.

A disszerens a hasonmás kiadásban a tételeket a kódex eredeti liturgikus sorrendjében közli, s ebben a sorrendben liturgikus helyükre kerültek azok a töredékek, amelyek 16–17. századi nyomtatványok, levéltári iratok borítójaként maradtak ránk. A gyakran félbe, harmadba, negyedbe vágott s csak kivételesen egészben maradt pergamenfóliók azonosításában nemcsak az okozott nehézséget, hogy esetenként még a hordozókönyvről sem távolították el, így a teljes felület nem olvasható. A legtöbb kihasított töredéken nem a darabok kezdete jelenik meg, így első lépésben a töredék megfejtése és azonosítása jelentett feladatot.

A több mint másfélezer lejegyzett egységet kritikai jegyzetapparátus és tételjegyzék kíséri. Czagány Zsuzsa a tételjegyzék összeállításában nemcsak a konkrét darabokat veszi figyelembe, hanem a rubrikákban megadott incipiteket, a korábbi előfordulásokra hivatkozásokat is, ezáltal jelentősen bővítve a jegyzéket. (A rubrikában szereplő tételkezdeteket természetesen a dallammal ellátottaktól eltérő írásmóddal adja meg.) A törzskézirat tételjegyzékében a hiányokat is jelöli, mivel nemcsak a két kötet eleje és vége csonka, hanem belsejükből is több lap hiányzik. A lakúnakat követő hiányos tételek azonosításában elsősorban a Vatikáni Könyvtárban őrzött Váradai Breviáriumot hívja segítségül. A jegyzékben a töredékesen fennmaradt darabok szövegkezdetei csillagot kapnak;³ ezt a jelölésmódot elegendőnek tartjuk a lakúnakat megelőző utolsó tételknél. Mivel azonban a lakúnakat követő rektó oldal első sora általában nem a tételkezdettel indul, a disszerens a jegyzékben a saját maga által azonosított darab szövegkezdetét adja meg. Habár a disszerens arra is utal, hogy a saját kiegészítéseket szögletes zárójelben közli (I/14.o.), néhány kivételtől eltekintve ezekben az esetekben elmaradt a megkülönböztetett jelölésmód.⁴ A szögletes zárójel alkalmazása mellett továbbá az is hasznos lett volna, ha az azonosítás forrását *minden esetben* megjelölte volna; azt, hogy melyik breviárium vagy a Codex Albensis alapján, esetleg az antifonále rubrikájából határozta meg és egészítette ki szövegkezdettel a töredékes darabot.⁵ A szögletes zárójel használatát különösen a fragmentumok tételeinek azonosításánál tartjuk fontosnak.

A jelöltnek a töredékeken végzett aprólékos, szinte mindenre kiterjedő összehasonlító, azonosító és értékelő vizsgálatai olykor az opponenst is restauratori munkára készítették. A disszerens a D5-ös töredékről a következőket írja, (I/50.o. 78. lj.): „A töredéken fennmaradt két antifóna sorrendje bizonytalan. Pusztán a tartalom alapján nem lehet megállapítani, melyik oldal a rektó és melyik a verzó.” Az idézett két antifóna a Szentháromság vasárnapi második vesperás két antifónája: *Te gloriosus apostolorum chorus* és *Benedicat nos Deus Pater*. Nemcsak a Váradai Breviárium alapján szükséges az említett fólió két oldalának sorrendjét visszafordítani, hanem az antifónaszövegek méretének figyelembevételével is.⁶ Az eljárást több

³ I/20.o. M3 *Praeoccupemus* hiányos verzus véletlenül csillag nélkül maradt.

⁴ Ritka kivétel a tételkezdetre pl. f. 86r, *Homo natus est* antifóna, amit tehát nem kell szögletes zárójelbe tenni. Szögletes zárójelet csak akkor alkalmaz a disszerens, ha a teljes tétel hiányzik, amelyre a szoltárdifferencia alapján következtet, pl. f. 39r, *Sine macula beatus*. Ellenben a f. 58r-n azonosított *Arridebat parvulos* antifóna a fennmaradt egy szó és szoltárdifferencia alapján (I/28.o. 30. lj.) már nem kap szögletes zárójelet – vagyis nem következtet a jelölésmód.

⁵ Mint ahogy pl. I/38.o. 54. lj.-ben utal a Váradai Breviáriumra és a Codex Albensisre.

⁶ A jelenlegi rektó oldal szerint a *Te gloriosus* antifóna elejéről mindössze két szótagnyi szöveg és dallam hiányzik, a fennmaradt négy soros töredék után a hiányzó szöveg pedig dallamával együtt kitölténé a teljes, eredetileg hétsoros szisztémát tartalmazó oldalt. A másik töredékoldalon a *Benedicat nos Deus Pater* antifóna jelentős hiánya után – az Isztambuli antifonále lejegyzését követve (f. 41r) – a fennmaradt töredék csak a negyedik kérésnél kapcsolódik be az antifónába, amelynek végéről a *delicta nostra* utolsó szótagja, továbbá a valószínűleg rendkívül díszes *aeuia* és a szoltárszöveg helyén álló *Quicumque* hiányzik. A maradék három virtuális szisztémán talán még egy rubrika is elférhetett – itt segítségre jöhet a Váradai Breviárium, – majd indulhatott a *Te gloriosus* antifóna.

hasonló helyzetű töredékfóliónál (pl. M10 esetében) is alkalmazni lehet, mint ahogyan a jelölt is használta ezt a módszert a purifikációs tételeknél (III/111.o.).

A törzskódexből és fragmentumokból összeállított tételjegyzék megismerése után szívesen láttunk volna egy feltételezett tételjegyzéket – beleszámítva a rubrikákat is – a hozzávetőleges becstült fóliószámmal, mintegy a 15. század végi kétkötetes antifonále tartalmi rekonstrukciójaként, amelyhez a disszerens figyelembe vehette és felhasználhatta volna a breviáriumok és egyéb kottás források készletét, a fennmaradt töredék-antifonále rubrikáit, valamint a többtucat fragmentumon végzett vizsgálatok eredményeit is.

A második feladat, a töredékek vizsgálata jóval túlmutat a liturgia- és egyháztörténeti háttérrel rendelkező zenetörténész munkaterületén. Ezen a ponton a disszerensnek nagy segítséget jelentettek a korábban megjelent közlemények, a fragmentumok leírását tartalmazó katalógusok, többek között a Fragmenta Codicum kutatócsoport kötetei, Eva Veselovská jegyzékei, Körmeny Kingának a töredékeket felsorakoztató inventáriumja és tanulmánya, amelyekre a disszerens minden töredék leírásánál pontosan hivatkozik.

A disszerens a kódexből származó fragmentumok, a tizenkét város tizenkilenc gyűjteményében azonosított töredékes kódexlapok útját követi, amelyeket eredeti környezetükből kiszakítva a 16-17. század folyamán könyvek és különböző fajta iratok bekötésére használtak fel. Kitágítva a zenetörténeti elemzés eszköztárát, a töredékekkel és a hordozókönyvekkel komplex művelődéstörténeti vizsgálatot végez, tájékoztat a hordozókönyvek tulajdonosairól és tartalmáról, majd végig vezet a töredékek bekötésétől mai lelőhelyükre kerüléséig. A töredékek megfelelő művelődéstörténeti kontextusba illesztése által szemünk előtt kapcsolódnak egymáshoz a történelmi Magyarország egymástól távol eső városai Váradtól Győrig és Pozsonyig, Gyulafehérvártól Kassáig. A részletes történelmi és kodikológiai vizsgálódások eredményeképpen alakult ki hozzávetőlegesen egy, a temporále fragmentumait felhasználó nyugati és a szanktoráléból származó keleti töredékcsoport. Arra a kérdésre azonban máig nem kaphattunk választ, hogy hol kezdődött az antifonále megcsönkítése, a törzskódexből mikor távolították el az egyes pergamenlapokat vagy teljes íveket.

A liturgiai-zenei elemző tanulmánnyal a disszerens a szűken vett zenetörténeti kutatóterületre érkezett, amelyben a Várad Antifonále tartalmának aprólékos elemzését tűzi ki célul. Ebben a munkafázisban is jelentősen támaszkodik az elődök, mindenekelőtt Szendrei Janka tanulmányaira, aki legelőször hozta összefüggésbe a Győrben őrzött forrást a várad központtal és a morva származású Filipec püspök személyével. Szendrei Janka óriási érdeme, hogy a kódex rubrikáinak feldolgozásával, tartalomjegyzékének összeállításával, majd néhány középkori magyar antifonáléval való összevetést követően megállapította, hogy a Várad Antifonále a hazai énekes zsolozmatradíciókon belül különleges, önálló változatot őriz. A liturgia vizsgálatának tekintetében a disszerens a CAO-ECE sorozat VII. kötetét hasznosította, amelyben a szerző, Kovács Andrea nemcsak az erdélyi-várad rítus sajátosságait mutatja be, hanem annak a többi rítustól való elkülönülését is. További referencia-anyagot jelentett Dobszay Lászlónak az antifóna-összkiadáson alapuló munkája, valamint Szendrei Janka és Dobszay László antifóna- és responzorium-összkiadása. Ebből a változatos háttérből kiemelve értékesíti a disszerens az eddigi kutatások eredményeit, felhasználja, kiegészíti, ha szükséges, módosítja azokat, majd a kutatások eredményeit újra értékeli.

A tanulmány az egyházi esztendő beosztását követve az antifonále teljes liturgikus-zenei készletét elemzi, majd meghatározza a középkori erdélyi-váradai zsolozsmahagyomány egyedi vonásait, gyökereit, dallamkészletének stílusrétegeit. Az összehasonlító elemzést a disszerens a repertoár minden tételével elvégzi, felhasználva a nemzetközi Cantus Index folyamatosan gyarapodó adatbázisát.⁷ Első pillanatban meglepőek azok a hivatkozások, amelyek Váradot a Magyar Királyság északkeleti területével kapcsolják össze. Természetesen, mint minden effajta, a rítus-területekre vonatkozó megállapítással, ezzel is óvatosan kell bánni, mert a két vidéket, Váradot és a Szepességet áthidaló terület püspökségeitől alig maradt fenn zsolozsmaforrás. Az összehasonlításban továbbá fontos szerepet kap a zsolozsmák tételválogatása, a tételek sorba állítása, hiszen éppen ebben az eljárásban – és elsősorban a temporále részben – mutatkozik meg az a szabadság, amellyel a helyi jellegzetességeket érvényesíteni lehet.

Az egyéni szöveg- és dallamválasztások közül a disszerens kiemelten hívja fel a figyelmet a *Stephanus Dei gratia* responzóriumra, amely az általánosabb rövid változattal szemben tropizáló verzussal rendelkezik (III/89). Különösen fontosok azok a tételek, amelyek csak a Váradai antifonáléban találhatók meg. Mivel az antifóna-összkiadás kizárólag az esztergomi és a ferences úzus tételeit tartalmazza, az egyedi váradai antifónák hiányoznak belőle. Ilyen pl. a *Saule, Saule* kezdetű antifóna, amely az összkiadásban és a Váradai Antifonáléban egyaránt megjelenik. Bár mindkét antifóna kétszeres megszólítással és hasonló jellegzetes 1. tónusú motívummal indul, a folytatás viszont eltérő: az esztergomi forrás (MMMAe Nr. 1229) szövege Pál apostolra, a Váradie a mártír Istvánra vonatkozik (vö. III/85–86.o.). Dallamvariánsok sorát bővíti a váradai *Confitebor tibi domine* (f. 158r) és a *Continet in gremio* antifóna is (f. 88r). Csak sajnálhatjuk, hogy az összkiadás nem tartalmazza ezeket a tételeket.

A mikrovariánsok vonatkozásában nem mindig tudtunk azonosulni az elemzésekkel. A két vizitációs antifónánál a három változat között nem találunk lényegi eltérést, így ezekben az esetekben nem alkalmaznánk a „legkisebb is számít”-elvet (vö. III/115–116.o.).⁸ A *Beati qui ambulat* antifóna értékelésében szívesebben hagyatkozunk Dobszay László olvasatára, aki különböző típusokba sorolta a két azonos szövegű, azonos tónusú antifónát.⁹ A dallamok osztályozásánál, különösen a rövid terjedelmű antifónáknál, mint a fent idézett is, nem mellékes szempont az, hogy a dallam felső kanyarral vagy alsó fordulattal indul; rendkívül fontos az indító motívum.

A kiadvány, s egyben a disszertáció harmadik kötetében külön fejezetek tárgyalják az antifonále kutatástörténetét, keletkezésének és kora újkori utóéletének háttértörténetét, forrásait. A disszerens rendkívül gondosan elemzi a magándokumentumokat, leveleket, végrendeleteket, tanúsítványokat, leltárokat, majd a Váradai Antifonále útvonalának több lehetséges változatát állítja egymás mellé. A felállított hipotézisek máig nem vezettek eredményre, az antifonálének a Váradról elkerüléséről és Győrbe jutásáról nem maradtak fenn pontos és egyértelmű feljegyzések. A különböző történeti források nyomasztó útvesztőiben botladozva hiányoltuk a latin idézetek (III/20., 21., 29.o.) – pl. az 1577-es nagyszombati tanúbizonyosságra utaló jelentős hivatkozás – magyar nyelvű értelmezését, amint azokat az angol szövegben lefordították anyanyelvükre (III/163., 172., 173.o.).

Sajnáljuk, hogy az egyébként alaposan bemutatott váradai egyházmegye ismertetésében nem kapott helyet a káptalan, a kanonokok, különösen a liturgiát vezető kanonokok szerepe,

⁷ A jelentős bibliográfiai-, forrás- és repertórium jegyzékből kimaradt a Cantus elődje, Hesbert katalógusa, a *Corpus Antiphonarium Officii* sorozat, amelynek számaira a Cantus Index általában hivatkozik.

⁸ Az egyik vizitációs antifóna, a különleges nagy ambitusú újstílusú *O quantavis amoris* antifóna az Isztambuli Antifonáléban a helyenként nehezen olvasható függelékben kapott helyet, amely kérdéssé teszi a másik két variánstól eltérő, feltehetően hibás „e”-kadenciát.

⁹ Vö. I/39.o. 56. lj. MMMAe 8044 + 8342 antifónával.

akiknek feladata volt vagy lett volna az antifonále és egyéb liturgikus könyvek énekes tételeinek megszólaltatása. Szívesen olvastunk volna a püspöki és káptalani székhely Várad testületéről annak érdekében, hogy a liturgia végzéséhez, a tételek előadásához vajon megalapozott volt-e Filipec püspök rendelése, aki a feljegyzések szerint graduálékkal és antifonálékkal látta el a székesegyházat. Ezzel kapcsolatban azt a felmerülő kérdésemet, hogy vajon énekeltek-e a Váradi Antifonáléból, a disszerens a tanulmánykötet 8. és 24. oldalán megválaszolta: „Amennyire azt ránk maradt állapotában megítélhetjük, a kódexet alig használták. Sem lapszélein, sem másutt nem találunk a középkori liturgikus forrásokban gyakori utólagos bejegyzéseket, módosításokat, ... a használatnak semmiféle nyoma nem látszik.” Végülis a váradi díszkódex szerepe és célja valószínűleg nem a liturgikus gyakorlat háttérének biztosítása, hanem elsősorban a repertoár megőrzése és talán némi reprezentáció is lehetett.

A disszertáció stílusa könnyed és elegáns, a jelölt az ismétlődő témákat is változatosan, sőt lenyűgözően tárja elénk. Az ortográfiával kapcsolatban azonban meg kell állapítanunk, hogy mindmáig nem alakult ki a magyar liturgikus nyelv egységes helyesírása. A disszerens a tanulmányokban bizonyos szavakat többféle alakban használ,¹⁰ és némely esetben rejtélyes módon ragaszkodik a sajátos megoldáshoz (pl. zsoltdifferentia, purificatiós zsolozsma). Tisztában vagyok azzal, hogy a latinul jól tudók – jómagam sajnos sosem tartoztam közéjük – reszkető kézzel jegyeznék le a possesszor, a szanktorále szavakat sz-szel, a noktornust k-val, a fakszimilét ksz-szel vagy a graduále és antifonále szavakat á-val, ez utóbbiakat viszont tárgyraggal vagy birtokos jelző ragjával ellátva, ha nem is az inkriminált magánhangzón, de minden további nélkül ékezetten írják (gradualéval, gradualénak, stb.). A latin alak tiszteletben tartása lépten-nyomon következetlen megoldásokhoz vezet.

Czagány Zsuzsa a tanulmányok lezárásaként abbéli reményének ad hangot, hogy a közeljövőben előkerülő újabb töredékek a kiadáshoz csatlakozó pótkötet megjelenését teszik majd szükségessé. A remélt pótkötet munkálatai már el is kezdődtek, miután egy újabb város iratkozott fel a Váradi Antifonále töredékeit őrző listára: nemrégén a Fragmenta Codicum Műhely munkatársa, Hende Fanni azonosította a szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár Emlékkönyvtára egyik könyvborítóját a Váradi Antifonále temporále kötetének egyik tételeként, s amelyről 2022-ben tudósított a Magyar Könyvszemlében „Újabb töredék a Zalka-antifonáléból” címmel. A közlemény címével kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a szakemberek, a kutatók körében kívánatos volna egységre jutni, hogy a Győrben őrzött és töredékekkel kiegészített töredékes antifonáléra a jövőben egységes elnevezéssel hivatkozzanak.¹¹ – Függelékként néhány apró megjegyzést, javítási javaslatot az alábbiakban közlök.¹²

¹⁰ Néhány példa: I/50.o 78. lj: rektó, verzó, versón; I/13.o.: temporále, szanktorále, III/108.o.: sanctorale, szanktorále; III/114.o.: kommúne (114.o.teteje), de III/115. o.: „kis commune”. „Facsimile” – az évtizedekig tartó vajúadás eredményeként magyarul: fakszimile; a németek már korábban szakítottak a latin írásmóddal (das Facsimile).

¹¹ A különböző elnevezésekkel járó nehézségekre, a kéziratok, kódexek átnevezésének káros gyakorlatára Kőrmendy Kinga hívta fel a figyelmet, említve a Musicalia Danubiana sorozatban megjelent „Esztergomi graduálét” (Graduale Strigoniense) is, amely a szakirodalomban többnyire Bakócz Graduale elnevezéssel szerepel. (Vö. Kőrmendy Kinga: „Énekeltek-e a Bakócz gradualéból?” *Magyar Sion* 2018.

Összegezve: Czagány Zsuzsa a beadott doktori értekezésben, a Várad Antifonále tanulmányokkal és jegyzetekkel ellátott kritikai kiadásában több mint egy évtizednyi kutatás eredményeit foglalta össze. A nemrég azonosított új töredékekkel bővült tartalom és a nemzetközi forrásbázis alapján az eddigi ismereteket kiegészítette, a liturgikus és zenei hagyományt differenciáltabban értékelte, mely által a kelet-magyarországi rítusterület középkori zsolozsmahagyománya és annak európai gyökerei mélyebben megismerhetővé váltak. A zenetörténéstől megkívánható elsődleges zenetörténeti kutatások mellett a liturgia, történelem, egyháztörténet, könyvtártörténet, kodikológia, paleográfia, művelődéstörténet területén végzett háttérmunkát. Czagány Zsuzsa egyúttal a kutatás következő fázisára is előre mutat: mivel feltételezése szerint a Várad Antifonále kötésanyagának szánt lapjai Bécsbe is eljuthattak, fontos feladatként jelöli meg a bécsi gyűjteményekben végzendő célzott kutatást. Mindent egybevetve: a megjelent háromkötetes doktori munka jelentős tudományos eredményekkel gyarapította a hazai zenei fragmentológiát, a magyarországi zenei középkortudományt és ezenfelül több segédtudományt. Ennek alapján javasolom és maradéktalanul támogatom a jelöltnek az akadémiai doktori cím megadására szóló kérelme elfogadását és a doktori mű nyilvános vitára bocsátását.

Budapest, 2023. november 21.

Ferenczi Ilona

Ferenczi Ilona PHD
zenetörténész,
BTK Zenetudományi Intézet
nyugalmazott főmunkatársa

-
- ¹² 1) VA I, f. 74r: Tamás-antifóna eredetileg hibás rövidítéssel: *Aqua Thomam quinquies* és nem *Aqua Thomae*; a lejegyző, mint ahogyan a következő antifónát is rövidítette (Thome), nem használt „ae” kettőshangzót. Viszont a kiadvány műfaji mutatójában az eredeti *Aqua Thomam* hibás alak szerepel (III/309.o.). →
- 2) I/40.o. 60. lj.-re utaló szám a jegyzékben egy sorral feljebb, a *Domine exaudi orationem* R-hoz tartozik.
- 3) III/81.o.: a rezponzóriumokról szóló magyarázat nem a 16. táblázatra vonatkozik; a 16. táblázatra utalást a 80.o. szövegéhez kell illeszteni.
- 4) III/96., 97.o.: *Confitebor tibi Domine* (VA), 98.o.: *Confiteor tibi* (V-8247) – mindkettő létező alak; utóbbi forrásban melyikről van szó?
- 5) III/112., 113.o.: *O immarcescibilis rosa* antifóna szövege 114.o.-n háromszor *O immarcessibilis rosa* alakkal.
- 6) II/13.o. f. 28r *Fontis vivi pocula* R-hoz 38. lj.: „A kódexben tévesen *vini*.” Téves megjegyzés, mert a lejegyző az „u” és az „n” betűt hasonlóan írja, az „u” pedig „v”-nek értelmezhető, mint a f. 30r-n a *Dum haec virgo gravidatur salutare revelatur* antifónánál a szóközi „v”-k esetében.
- 7) A disszerens nem következetes a hibás tételek javításának közlésében. I. kötetben általában a javított alak a jegyzékben, az eredeti hibás a lábjegyzetben: 28.o. 31., 32. lj.; 37. o. 53. lj. 40.o. 58.lj. – II. kötetben fordítva: az eredeti hibás alak a jegyzékben, a javított lábjegyzetben: 19., 20.o. 61., 70. lj.; de 28.o. 101. lj.-ben ismét az eredeti hibás alak.
- 8) III/83.o.-hoz megjegyzés: a közölt Isztambuli antifonále részlethez nem a VA szerinti *Benedictus*, hanem a *Mirabilia* zsolttárvers csatlakozik (118/119. zsolttár 129. vers).
- 9) I/33.o. 42. lj.-hez megjegyzés: *Lapidabant Stephanum* szövege pontosan a Vulgata szerint (ApCsel 7, 59).